

שבת ושמיטה – מלאכות קלאיות (שבת עג ע"ב)

א. זומר וצריך לעצים

שבת עג ע"ב: "אמר רב כהנא זומר וצריך לעצים", גמ', רש"י ותוספות ד"ה זומר

סנהדרין כו ע"א

רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא... תו חזייה לההוא גברא דהוה כסח בכרמי, אמר להן: כהן וזמר? אמר לו: יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך. אמר להם: הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.

ירושלמי שביעית ד, א

רבי יוסי בשם מנחם רבי עקיבא עבד כשיטתיה חמא חד איזמר כרמא א"ל ולית אסור א"ל לעקלין אנא בעי הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.

תוספתא שביעית ג, ח

בראשונה היו או' מלקט אדם זתים מתוך שלו כדרך שמלקט מתוך של חבירו את הגס הגס חזרו להיות נותנין זה לזה בטובה התקינו שיהו מביאין מן המצוי ומן הקרב והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות

תוספות סנהדרין כו ע"א [מהרש"ל, מהרש"א, חפץ ה']

לעקל בית הבד אני צריך - וקשה דמ"מ מה בכך מ"מ הוה משביח הכרם דהכי אמרינן פרק כלל גדול (שבת דף עג: ושם) הזומר וצריך לעצים חייב שתים משום קוצר ומשום נוטע הכא נמי לחייב משום עבודת נוטע וי"ל דעביד ליה באותו ענין דודאי קשה ליה, דליכא לחייבו משום נוטע כדאמרינן גבי שבת, דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא מתעבדא מחשבתו, אבל גבי שביעית אין לאסור רק היכא דמשביח הקרקע, אבל הכא קשיא ליה. וכה"ג שרי כדאיתא פרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פ:).

מאירי סנהדרין כו ע"א

הזמירה מאיסורין חמורין שבשביעית היא ומן המפורשים בתורה שנאמר "כרמך לא תזמר". ומ"מ אם זמר שלא לכוונת עבודה, אלא שהזמורה צריכה לו לעקל בית הבד, וכיוצא בו מותר. ויזהר שלא יערים והלב יודע אם לעקל או לעקלקלות ר"ל לעות משפטי הדת ולעבור על מצותיה.

ב. שבת - מלאכת מחשבת

חגיגה י ע"א-ע"ב

משנה. הלכות שבת... - הרי הם כהררים התלוין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות. גמרא. מאי כהררין התלוין בשערה? מלאכת מחשבת אסרה תורה, ומלאכת מחשבת לא כתיבא.

רש"י חגיגה י ע"ב

מלאכת מחשבת - שהמחשבה חשבה בדעתו ונתכוון לה, וזה לא נתכוון לה לבנין זה - לפיכך פטור, וזהו רמז מועט, דאילו מלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא, אלא במשכן הוא דכתיב, ולפי שסמך בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן - אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת.

ביצה יג ע"ב

ומי איכא מידי דלענין שבת לא הוי גמר מלאכה, ולמעשר הוי גמר מלאכה? - מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי: ולא? והא גרנן למעשר, דתנן: איזהו גרנן למעשר? הקשוואין והדלועין משיפקסו, ושלא פקסו - משיעמיד ערמה. ותנן נמי גבי בצלים: משיעמיד ערמה. ואילו גבי שבת - העמדת ערמה פטור! אלא מאי אית לך למימר - מלאכת מחשבת אסרה תורה, הכא נמי: מלאכת מחשבת אסרה תורה.

רש"י ביצה יג ע"ב

אלא מאי אית לך למימר - אף על גב דלמעשר הויה מלאכה, לשבת - מלאכת מחשבת שהיא מלאכת אומנות אסרה תורה, שנשמכה פרשת שבת למלאכת המשכן בויקהל, והתם "מלאכת מחשבת" (שמות לה, לג) כתיב. רש"י בבא קמא כו ע"ב

..בשבת דבעינן מלאכת מחשבת שנתכוין לעשות מלאכה וכסבור שהיום חול וזה לא נתכוין.

בבא קמא ס ע"א

ת"ר: ליבה ולבתה הרוח, אם יש בלביו כדי ללבותה - חייב, ואם לאו - פטור. אמאי? ליהוי כזורה ורוח מסייעתו! ...רב אשי אמר: כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו - הני מילי לענין שבת, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל הכא גרמא בעלמא הוא, וגרמא בנזקין פטור.

רש"י - מלאכת מחשבת - נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו.

שבת מט ע"ב

דתניא: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו - ואתם לא תזרעו, הם קצרו - ואתם לא תקצרו, הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה - ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד.

ירושלמי שבת ז, ב

כל אבות מלאכות מן המשכן למדו. מה חרישה היתה במשכן שהיו חורשין ליטע סממנין. ...מה צביעה היתה במשכן שהיו משרבטין בבהמה בעורות אלים מאדמים ...מה קשירה היתה במשכן שהיו קושרין את המיתרים. ...מה מחיקה היתה במשכן. זעירא בר חנינא בשם ר' חנינא שהיו שפין את העור על גבי העמוד.

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת ויקהל פרק לה פסוק ג

הרי אדם זורע חטים בקרקע ביום ששי והם נשרשין בשבת, אדם משים עורות בארץ בעפץ בערב שבת ומתעבדין בשבת, וכן הרבה עבודות נשלמות בשבת. ולא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת. למדנו שאם מבעיר האש מערב שבת והוא דולק בשבת אין זה מבעיר בשבת, שהבערתו מאתמול, והוא דומה למי שמשקה את השדה ופתח את הנהר מערב שבת, והזרעים שותין כל יום השבת, ובוא וראה שהרי לא נאמר ולא יראה לך אש, ולא ימצא לך אש, כדרך שכתוב בחמץ.

הרא"ה קוק, עין איה, שבת ב, פרק יא, כ

"המוש"ט חייב, והזורק פטור, שכך היתה עבודת הלויים" (שבת צו ע"א). ההוצאה היא הכשרת המלאכות, כח המלאכה ולא פועל המלאכה. לא הטבע עשה את המטבע של המלאכה עליה, אין כאן עיבוד ושינוי באיזה חומר, כי אם העתקה ושינוי מקום. אמנם רק ממבט אנושי אין התנועה חשובה מלאכה כל זמן שלא נשתנה עצם החומר, אבל מצד המבט האמיתי, מצד עצמותם של הדברים כמו שהם, הרי כל השינויים שבחומר אינם כי אם תנועות והעתקות מקומיות. ועל כן באמת מלאכה היא ההוצאה, אבל בתיאור פרטיה צריכה היא לשאת עליה את החותם של הגזרה העליונה, את התכונה החוקית האלהית, שזהו הוא העושה אותה לאחת מהמלאכות. על כן דוקא כפי הסגנון שהיתה מלאכה זו במשכן, הרי החותם של המלאכה עליה, שכך היתה עבודת הלויים. בסגנון משונה מזה כבר אנו שבים למחשבתו של האדם וציוריו, שאינו יכול לקרא בשם מלאכה כי אם דבר הפועל שינוי בעצם החומר בטבעו. ועל כן המוש"ט דוקא הוא חייב, והזורק פטור. מאחר שלא חתמה החוקה העליונה את חותם המלאכה על תנועת הוצאה כזו, נשארת היא ע"פ תכונה הטבעית המוגבלת בחושי האדם, שאז היא אינה בגדר מלאכה.

ג. "...גבי שביעית לא בעינן מלאכת מחשבת" (מועד קטן יג ע"א תוספות ד"ה נטייה)

פעולות שמותר לעשות בשמיטה ואסור לעשות בשבת

רמב"ם הלכות שמיטה הקדמה

(א) שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה. (ב) שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו. (ג) שלא יעבוד עבודת האילן בשנה זו. (ד) שלא יקצור הספיח כדרך הקוצרים. (ה) שלא יבצור הנזירים כדרך הבוצרים. (ו) שישמט מה שתוציא הארץ.

רמב"ם שמיטה א, א

מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר "ושבתה הארץ שבת לה" ונאמר "בחריש ובקציר תשבות", וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור".

רמב"ם הל' שמיטה ויובל

א, ד: החופר או החורש לצורך הקרקע או המסקל או המזבל וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המבריק או המרכיב או הנוטע וכיוצא בהן מעבודת האילנות מכין אותו מכת מרדות מדבריהן.
א, ה: אין נוטעין בשביעית אפילו אילן סרק, ולא יחתוך היבולת מן האילנות, ולא יפרק העלין והבדים היבשים, ...לא יפסג את האילנות וכן שאר כל עבודת האילן, ואם עשה אחת מאלו בשביעית מכין אותו מכת מרדות.

א, ו: ושורין את הזרעים בשביעית כדי לזרען במוצאי שביעית,

א, ח: משקין בית השלחין בשביעית והיא שדה הזריעה שצמאה ביותר, וכן שדה האילנות...

א, כ: המזנב בגפנים והקוצץ קנים ה"ז קוצץ כדרכו בקרדום ובמגל ובמגירה ובכל מה שירצה.

ב, יד: בונה גדר בינו ובין רשות הרבים, ומותר להעמיק עד הסלע ומוציא את העפר וצוברו בתוך שדהו כדרך כל מעמידין זבל, וכן אם חפר בור ושיח ומערה בשביעית צובר העפר בתוך שדהו כדרך כל החופרים.

אגלי טל ביאורים מלאכת זורע אות ח

(ב) יש לחלק בין זריעה דשביעית לזריעה דשבת דשביעית דכתיב "ושבתה הארץ שבת לד'", לא מיחייב אלא בקליטת הקרקע... אבל בשבת יש לומר דחייב תיכף בשעת זריעה. ומהאי טעמא בשביעית אסור אם זרע בערב שביעית רק שקולט בשביעית.